

УДК 929:904

С. А. Скорий

ВІН ВДАЛО ПОЄДНУЄ АНТИКОЗНАВСТВО ЗІ СКІФОЛОГІЄЮ... (до 70-річчя Сергія Яковича Ольговського)

Як швидко плине час, особливо, коли досягаєш певного віку, і зайнятий, до того ж, улюбленою справою!

Сказане повною мірою відноситься до мого колеги, доброго старого товариша, археолога, широко знаного як в Україні, так і далеко за її межами, Сергія Яковича Ольговського, славний ювілей якого вже наближається.

Наслідуючи традицію, властиву для вітальних публікацій, слід привести відомості про біографію нашого юбіляра, адже вона яскрава, насичена подіями і цікава, як і він сам.

Отже, Сергій Якович народився 5 січня 1952 р. в старовинному українському місті Чернігів.

З наукою про старожитності — археологією він вперше зустрівся ще зовсім малим хлопчиком, але як мені здається, то була зовсім не випадкова зустріч. А трапилось це так.

...Родина Ольговських мешкала в Чернігові, в провулку Дзержинського, до якого примикала вулиця Курганна. Така назва була не випадковою. Ще у XIX ст. відомий археолог Д. Я. Самоквасов нараховував в цьому районі Чернігова, який звався «Берізки», більше 200 курганів давньоруської доби. Пізніше названий район став забудований, але один курган зберігся і знаходився в кінці садиби Ольговських. У середині 1950-х рр. в Чернігів прибула експедиція з Інституту археології АН СРСР під керівництвом І. П. Русанової і приступила до дослідження цього кургану. Значно пізніше, навчаючись в аспірантурі Інституту археології АН СРСР, Сергій Якович зустрівся з Іриною Петрівною, яка тільки захистила докторську дисерта-

© С. А. СКОРИЙ, 2022

цію, і нагадав їй про ту експедицію і хлопчика, який крутився серед археологів. Ірина Петрівна його згадала і зустріч була дуже зворушливою. То чи не тоді у Сергія Яковича з'явилась тяга до археології?

...Прошли роки — і вважаю, що зовсім не випадково — Сергій Ольговський став студентом історичного факультету Ніжинського державного педінституту. Він вже з першого курсу серйозно зацікавився археологією та давньою історією, але вперше на археологічні роботи потрапив тільки студентом третього курсу у 1971 р.

У той час починалось будівництво Оболонської гілки метрополітену у м. Києві і на Червоній (нині Контрактовій) площі на Подолі проводились розвідувальні роботи. Завдяки листу із Інституту археології, який привіз Володя Зоценко, вони втрюх (з ними був ще Сашко Коваленко), замість сільськогосподарських робіт, з дозволу деканату, поїхали до Києва. Там вони працювали на розвідувальному розкопі під керівництвом Костянтина Гупало, а у 1972 р. вже під керівництвом Петра Петровича Толочка. На Червоній площі, на глибині 13 м, було виявлено культурний шар X ст. з рештками дерев'яних зрубів і чисельними знахідками артефактів того часу. На розкопках відбулось знайомство Сергія із хлопцями, які також пов'язали своє життя із археологією — Глібом Івакіним, Олександром Симоненко, Олександром Авакяном та іншими.

У 1973 р. Сергій Ольговський вперше потрапив в польову експедицію на розкопки курганів, що і визначило в подальшому один із напрямків його наукової діяльності — скіфська археологія. Експедицією керував

На острові Березань,
1983 р.

відомий скіфолог і знавець військової справи скіфів Є. В. Черненко. Він і став першим наставником допитливого юнака в археологічній науковій діяльності, а згодом і близьким товаришем. Є. В. Черненко познайомив Сергія Яковича з відомими археологами, докторами історичних наук В. А. Іллінською та О. І. Тереножкіним. За їх порадою, він поступив в аспірантуру Інституту археології АН СРСР в Москві.

Тему дисертації йому затвердили по античній археології, і Сергій Якович мусив дещо перекваліфікуватись. Тим більше, що завданням роботи було вивчення металевих

речей із грецьких колоній із застосуванням спектрального аналізу. Довелось згадати точні науки — основи фізики, хімії, математики, з якими молодий аспірант ніколи не дружив. Змінився напрямок і експедиційної роботи. Давньогрецькі пам'ятки Нижнього Побужжя — Ольвія і поселення її сільськогосподарської округи — хори, о-в Березань — стали об'єктами дослідження на довгі роки.

Після успішного захисту кандидатської дисертації, Сергій Якович повернувся до Києва, де став працювати науковим співробітником у відділі науково-природничих методів Інституту археології АН УРСР, яким

Із керівником Березанської експедиції С. Мазараті, 1983 р.

керував на той час Василь Іванович Бідзіля. Разом із співробітниками відділу він виїздив в експедиції на Кам'янське городище, у Житомирську і Закарпатську області в пошуках слідів стародавнього ремесла. У 1984 і 1985 рр. Сергій Ольговський очолював Черкаську новобудовну експедицію і Нижньобузьку експедицію «Гіпаніс» по виявленню античних пам'яток у пониззі Дніпра і Південного Бугу.

Восени 1986 р. навчався новий етап у науковій біографії і взагалі в житті С. Я. Ольговського — поєднання суто наукової та викладацької діяльності.

Він перейшов на роботу у Київський державний інститут культури ім. О. Є. Корнійчука. Працюючи на кафедрі історії, йому довелося викладати новітню історію — дисципліну цікаву, але надто далеку від археології. Тільки з відкриттям кафедри історії і теорії культури у 1989 р., куди він був запрошений, було розпочато викладання археології і етнографії.

Після заснування кафедри музеєзнавства, куди перейшов Сергій Якович у 1992 р., археологія стала однією із провідних дисциплін для істориків-музеєзнавців. Приймаючи активну участь в організації роботи кафедри, Сергій Якович запрошував читати лекції провідних спеціалістів із Інституту археології, з яким не втратив зв'язок і продовжував тісно співпрацювати. Робота в експедиціях, участь в конференціях, опонування дисертацій, публікація своїх праць у виданнях Інституту — і досі для нього один із пріоритетних видів діяльності.

Працюючи на кафедрі музеєзнавства, Сергій Якович очолив цей підрозділ у 1998 р.

На причалі острова Березань, 1983 р.

На протязі декілька років він був науковим керівником низки дисертантів, які успішно захистили кандидатські дисертації. Отже, цілком закономірно у 2008 р. він отримав високе звання «професор».

По досягненні пенсійного віку, Сергій Якович, у 2013 р., передав посаду завідувача кафедри своїй колишній студентці О. М. Гончаровій, яка на той час захистила докторську

Підводні дослідження Березані, 2019 р.

Біля більського джерела разом з Л. Гречком, 2014 р.

дисертацію, а потім колезі ще по Інституту археології С. Ж. Пустовалову.

Хочу особливо підкреслити, що й досі професор С. Я. Ольговський дуже плідно працює на кафедрі, щедро ділячись своїми знаннями із студентами. Його учнями є вже сім кандидатів наук.

Але в науковій біографії Сергія Яковича був і такий цікавий епізод, як тимчасовий перехід на роботу до Київського університету ім. Тараса Шевченка, на кафедру археології і музеєзнавства. У 2002 р. він отримав запрошення з цього приводу від завідувача

цієї кафедри, професора М. І. Гладких Враховуючи думку про виключність Київського університету і його загальноприйнятий високий авторитет, у С. Я. Ольговського просто не вистачило сили відмовитись. До того ж це була робота на кафедрі археології! Через рік С. Я. Ольговський повернувся в КНУКіМ і невдовзі знову очолив рідну кафедру.

Вдало поєднуючи в своїх дослідженнях роботу в напрямку скіфської і античної археології, Сергій Якович став з часом одним із провідних спеціалістів в галузі греко-скіфських зв'язків і скіфо-античного бронзоліварного ремесла.

На розкопках аристократичного кургану в ур. Скоробір. Зліва направо: Д. Гречко, С. Задніков, С. Ольговський, І. Шрамко, 2019 р.

Біля валу Гелона, 2019 р.

На сьогоднішній день в науці панує його думка про характер взаємозв'язків між греками-колоністами і місцевим населенням у Північному Причорномор'ї, яка докорінно відрізняється від попередньої. Якщо раніше такі контакти тлумачились на користь греків, які, начебто, визначали напрямки розвитку скіфської культури, то в результаті дослідження бронзоливарного ремесла в грецьких колоніях і на скіфських городищах, Сергій Якович дійшов висновку, що місцеве північно-причорноморське населення було цілком самодостатнім і могло забезпечувати себе

ремісничою продукцією без орієнтування на грецькі колонії. Більше того, в ранній період саме скіфські майстри визначали напрямки розвитку ремесла на античних пам'ятках.

Мені, як фахівцю в галузі скіфської археології, який чимало років вивчав не тільки поховальні пам'ятки, але й лісостепові городища скіфської доби, ця точка зору колеги Ольговського здається конче важливою і досить аргументованою.

Результати наукової діяльності С. Я. Ольговського викладені в багаточисельних статтях, трьох монографіях і навчальному

На святі Гелон-фест,
2019 р.

посібнику. Наведемо тут лише дані про його книжки: «Скифо-антична металлообработка скифского времени» (Київ: Укрпрессполіграфекспо, 2005, 203 с.), два видання монографії: «Скифо-антична металлообработка архаїчного часу: за матеріалами Нижнього Побужжя та Середнього Подніпров'я» (Київ, 2011, 217 с.; 2017, 218 с.); «Цветная металлообработка Северного Причерноморья VII—V вв. до н. э.: по материалам Нижнего Побужья и Среднего Поднепровья» (Москва: университет Дмитрия Пожарского, 2014, 219 с.) «Античні держави Північного Причорномор'я. Навчальник посібник» (Київ: Альтерперс, 2007, 149 с.).

Важливо також відмітити, що Сергій Якович вмів популяризує нашу науку археологію широкому загалу читачів. Гарним прикладом до сказаного є видана свого часу науково-популярна книжка «Володарі Степу. Військова справа й озброєння скіфів VII ст. до н. е. — III ст. н. е.» (Київ: Наш час, 2010, 128 с.), яка написана захоплююче та цікаво і має гарні ілюстрації та реконструкції.

Але в цій вітальній публікації викласти лише біографічні дані про ювіляра і обмежитися тільки перерахуванням його наукових заслуг було б несправедливо!

А тому — про деякі риси до його портрету.

Сергій Якович Ольговський — яскрава, харизматична особистість.

Мені не доводилося слухати його лекції в університеті, де він викладає. Проте, я ба-

гато разів був присутнім на його доповідях, зроблених на наукових конференціях різного рівня. Завжди подобалося його вміння донести до наукової аудиторії свої основні міркування емко, чітко, аргументовано, але, при цьому дуже емоційно і без яких-небудь підручних текстів. Він цікавий в науковій дискусії, оскільки уміло і переконливо оперує конкретними фактами.

Звичайно, потрібно згадати тут дуже виразний вигляд нашого ювіляра, чарівність, які приваблюють до нього різних людей. Сергій Якович завжди свій не тільки у добрій чоловічій компанії, а й у товаристві красивих жінок, яку він вражає, як справжній чоловік.

Варто відзначити ще рису характеру, про яку відомо не усім. Сергій Ольговський — людина із справжнім стрижнем, яка вміє подолати різні життєві труднощі. І, звичайно, він є оптимістом і життєлюбом. Саме такі люди роблять наше життя набагато кращим і позитивним.

Доброго здоров'я, дорогий колега! Нехай всі твої мрії збуваються: і в науці, і в житті!

З ювілеєм!

СКОРИЙ Сергій Анатолійович, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України, Київ, Україна.

SKORY Serhiy, Doctor of Historical Sciences, Professor, Institut of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-7842-890X,

e-mail: idanfirs@ ukr.net.